эстетик тафаккурини ривожлантириш аввало уларнинг ижодий имкониятларини ўрганишни тақозо этади. Баркамол авлодни тарбиялаш жараёнида эстетик тафаккурини ривожлантириш, нафақат уларни нуқтаи назарини, эътиқодини, дунёқарашини шакллантиришга, балки уларнинг юқори даражадаги бадиий, эстетик тафаккурини ҳамда мусиқий ижрочилигига йўналтирилган бўлиши керак.

Олий педагогик таълимда бўлажак мусиқа ўқитувчиларини мактаб мусиқа ўқитувчиси амалий фаолиятига тайёрлаш мусиқа санъатининг бир неча йўналишлари бўйича бўлажак кадрларда зарур компетенцияларни эгаллашларини тақазо этади. Бир соатлик дарс жараёнидаги мусиқа машғулоти ўқитувчидан мусиқа назарияси, мусиқа тарихи, чолғу ижрочилиги, вокал ижрочилиги, дирижёрлик ва хор билан ишлаш бўйича малакавий тайёргарликни талаб қилади. Табиийки, бу санъат йўналишлари бўйича етарли даражада зарур назарий ва амалий (чолғу асбобида чалиш, дирижёрлик қилиш, вокал – хор малакалари, хор билан ишлаш) билим, кўникма ва малакаларни ўзлаштиришлари бир хил даражада бўлмайди.

Ушбу муаммони илмий тадқиқ этишда эстетика, мусиқа психалогияси ва педагогика нуқтаи назаридан қараганда эстетик тафаккурига оид соҳада тўпланган билимлар ўртасида муайян зиддият мавжудлиги, бошқа томондан ўқувчилар учун етарли даражада мусиқий таълим йўналишлари мавжуд эмаслиги чолғу ижрочилиги машғулотларида ўқувчиларни эстетик тафаккурини ривожлантириш тизимини такомиллаштиришни талаб қилади.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. 02.02.2022. йилдаги ПҚ-112-сон. (Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. 03.02.2022 . 07/22/112/0099-сон).
2. Файзуллаев Е. Бўлажак мусиқа ўқитувчилари бадиий дидини шакллантиришда ўзбек мумтоз мусиқаси имкониятларидан фойдаланиш. -Т.: 2008.
3. Кудратов И. Талабаларни халқ қўшиқлари воситасида эстетик тарбиялаш. (Монография). -Т.: «Фан», 2009.
4. https://qomus.info/encyclopedia/cat-e/estetika-uz/
5. https://uz.wikipedia.org/wiki/Estetika

РЕЗЮМЕ. Мақолада бўлажак мусиқа таълими ўқитувчиларининг эстетик тафаккурини чолғу ижрочилиги орқали ривожлантиришнинг ташкилий-педагогик мазмуни очиб берилган. Бўлажак мусиқа таълими ўқитувчиларининг эстетик тафаккурини ривожлантиришда чолғу ижрочилигининг аҳамияти ва педагогик жиҳатлари кўрсатиб берилган.

РЕЗЮМЕ. В статье рассмотрено организационно-педагогическое содержание развития эстетического мышления будущих педагогов музыкального образования через инструментальное исполнительство. Показаны значение и педагогические аспекты инструментального исполнительства в развитии эстетического мышления будущих педагогов музыкального образования.

SUMMARY. The article reveals the organizational and pedagogical content of the development of aesthetic thinking of future teachers of music education through instrumental performance. The significance and pedagogical aspects of instrumental performance are shown in the development of aesthetic thinking of future teachers of music education.

PIRLS XALÍQARALÍQ BAĜDARLAMA TALAPLARÍ TIYKARÍNDA BASLAWÍSH KLASS OQÍWSHÍLARÍNÍŃ KOMMUNIKATIVLIK KOMPETENCIYALARÍN QÁLIPLESTIRIW

B.K.Utemuratov – *filologiya ilimleriniń kandidatı, docent*
Qaraqalpastan Respublikası pedagoglardı jańa metodikalarğa úyretiw milliy orayı

Tayanch so'zlar: PIRLS xalqaro tadqiqot, o'quvchi, o'qituvchi, kompetensiya, kommunikatsiya, kommunikativlik, metod, mantiqiy fikrlash, muloqot, sinf.

Ключевые слова: PIRLS International Research, ученик, учитель, компетентность, коммуникация, коммуникативность, метод, логическое мышление, общение, класс.

Key words: PIRLS International Research, student, teacher, competence, communication, communicativeness, method, logical thinking, communication, class.

Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2018-jıl 5-sentyabrdegi «Xalıq bilimlendiriwin basqarıw sistemasın jetilistiriw boyınsha qosımsha is-ilajlar haqqında»ğı PF-5538-sanlı Pármanı [1] tiykarında Bilimlendiriw sıpatın qadağalaw mámleketlik inspekciyası hám Xalıq bilimlendiriw ministrligine oqıwshılardıń bilim dárejesin bahalaw boyınsha xalıqaralıq bağdarlamalar hám izertlewlerde (PISA, TIMSS, PIRLS) ulıwma bilimlendiriw mektep oqıwshılarınıń qatnasıwın shólkemlestiriw wazıypaları júkletilgen.

PIRLS – bul hár qıylı tálim sistemasına iye bolgan dúnya mámleketlerinde oqıwshılardıń teksti oqıwı hám túsiniwi boyınsha monitoring alıp barıladı. Dúnya mámleketlerdegi baslawısh klass oqıwshılarınıń oqıw sıpatı hám tekstti túsiniw dárejesin, sonday-aq, hár qıylı mámleketlerdiń bilimlendiriw sistemasındağı ózgerislerdi salıstırıw hám kórsetiw múmkinshiliklerin beriwshi xalıqaralıq izertlew bolıp esaplanadı.

PIRLS izertlewleri kóleminde túrli bilimlendiriw sistemasına iye bolğan mámleketlerdiń 4-klass pitkeriwshileriniń oqıw sıpatın hám oqılğan tekstti túsiniw dárejesi úyreniledi. Bul izertlewlerge 4-klass oqıwshılarınıń tańlap alınıwı sonnan ibarat, tiykarınan oqıwdıń tórtinshi jılında oqıwshılar oqıwdıń joqarı dárejesine iye boladı. Oqıwshılardıń keyingi tálimde bilimdi iyelew qábiletin qáliplestiriw hám sol arqalı házirgi zamanğa tabıslı iykemlesiwine járdem beredi.

Kommunikativlik kompetentlik – qarım-qatnas jasaw, basqalar menen tez hám anıq isshеń hám doslıq baylanıs ornata alıw, kommunikaciya, qarım-qatnas haqqında jaqsı túsinikke iye bolıw hám bilimlerin ámelde qollana alıw kónlikpeleri bolıp tabıladı. Kommunikativlik kompetentlik qarım-qatnas nátiyjeliligi: til arqalı qarım-qatnas, sóylesiw qábileti hám qarım-qatnas sheńberi, maqsetleri hám jağdaylarına tuwrı keletuğın sóylesiwge haqıyqıy tayarlıq sıpatında belgilenip, tómendegilerdi óz ishine aladı:

- til normaların biliw, funkcional túrde qollana alıw;
- til kónlikpeleri hám tájiriybeleri;
- jeke kommunikativlik kónklikpeler: jağdayğa sáykes til normasın tańlaw, kim menen, qashan hám qay maqsette sóylesip atırğanımızdı esapqa alğan halda til arqalı qarım-qatnas jasaw, sóylesiw, gúrrińlesiw tájiriybeleri.

PIRLS izertlew barısında sabaqta oqıwshılar tárepinen eń kóp qollanılatuğın oqıwdıń tómendegi eki túri úyreniledi:

1. Ádebiy kitapqumarlıq uqıplılığın iyelew maqsetindegi oqıw.
2. Mazmundı túsiniw hám ámelde paydalanıw maqsetindegi oqıw.

Kommunikativlik kompetenciya – bul tildi, onıń fonetikasın, leksikasın, grammatikasın, stilistikasın, til mádeniyatın, usı til quralları adamnıń sociallıq, kásiplik, mádeniy mútájlikleri shegarasındağı til mexanizmlerin - sóylew, esitip, túsinip alıw, oqıw, jazıp biliwdi ańlatıwshı termin bolıp tabıladı. Kommunikativlik kompetenciyağa tábiiy sózlik iskerligi hám arnawlı oqıw nátiyjesinde iye bolıw múmkin. Kórkem hám ilimiy tekstlerdi PIRLS talapları tiykarında oqıw arqalı oqıwshılarda kommunikativlik kompetenciyalar qáliplesedi. Kórkem hám ilimiy tekstlerdi oqıwda, oqıw kónlikpeleriniń
tómendegi tórt topar bahalanadı:

1. Anıq kóriniste berilgen mağlıwmattı taba alıw.
2. Juwmaqlawlardı qáliplestiriw.
3. Mağlıwmatlardı ulıwmalastıra alıw.

4. Teksttiń mazmunı, tildiń áhmiyeti, dúzilisin analizlew hám bahalay alıw. Oqıwshılar tekstti oqıwı hám sorawlarǵa juwap beriwi lazım. Bunda ayırım tapsırmalar usınıs etilgen variantlardan biri tańlanadı, al, basqaları bolsa óz betinshe juwap beriwdi talap etedi.

Kommunikativlik kompetenciya – qarım-qatnas maqsetleri, sferası hám jaǵdaylarına tuwrı keletuǵın dárejede sóylese biliw hám haqıyqıy tayarlıqqa iye bolıw, sóylesiw arqalı óz ara tásir kórsetiw hám óz ara túsinisiwge tayarlıq. E.A.Bıstrova atap ótkenindey, til menen baylanıslı túsinikler hám reproduktivlik hám produktivlik dárejelerindegi kommunikativlik kónlikpeler onıń bólekleri bolıp tabıladı. Bul til jaǵdayı boyınsha qarım-qatnastı ámelge asırıw ushın til quralların sanalı túrde tańlay biliw, awızsha hám jazba tildi tuwrı túsiniw hám onıń mazmunın ashıp beriw, hár túrli janrlıq hám stilistikalıq ózgesheligine baylanıslı jeke baylanısqa iye pikirlerdi qáliplestiriw qábiletleri. Ol «kommunikativlik kónlikpeler qáliplesiwi tek lingvistikalıq hám tillik kompetenciyalar bazasında ámelge asıwı múmkin» [2] dep tastıyıqlaydı.

I.Litnevskaya bolsa kommunikativlik kompetenciya degende: «barlıq sózlik iskerlik túrlerin, awızsha hám jazba til mádeniyatı tiykarların, tiyisli jas ushın turmısta áhmiyetke iye bolǵan qarım-qatnas sferası hám turaqlı túrde tilden paydalanıw boyınsha bazalıq kónlikpe hám tájriybelerdi iyelewdi názerde tutadı» [3].

Baslawısh klass oqıwshılarınıń kommunikativlik kompetenciyaların qáliplestiriwde xalıqaralıq PIRLS baǵdarlama talaplarınan nátiyjeli paydalanıw kerek. Bul izertlew tiykarında kommunikativlik kompetenciya ishinde berilgen informaciyanı qabıl etiw, túsiniw, intepretaciyalaw hám túrlendiriwdi támiyinley aladı. Pikirlew hám sóylew háreketleri menen informaciya beriwdi támiyinleytuǵın pikirlew hám sóylewdi ajıratıp kórsetiw maqsetke muwapıq boladı. Sóylew iskerliginiń receptivlik túrinde ámelge asırılatuǵın pikirlew hám sóylewdiń háreketler baǵdarı informaciyadan onı alıwshıǵa, produktivlik túrindegi – avtordan informaciyaǵa qaray baǵdarlanǵan boladı.

Kommunikaciyada qatnasıwshılar ushın sóylew iskerliginiń receptivlik túrindegi kommunikativlik kompetenciyalardıń da áhmiyeti úlken. Olardıń nátiyjeliligi adamnıń basqalardıń awızsha hám jazba tilin biliw hám túsiniw, olarǵa durıs qatnas bildiriw, qabıl etilgen informaciyanı jeke kommunikativlik máselelerin sheshiwde qollanıw maqsetinde olardı tiyisli túrde ózgerte alıw qábiletine baylanıslı boladı. Bunday kónlikpeler kóbinese bizge informaciyanı qabıllawshınıń kommunikativliq kompetenciya specifikasına dıqqat jámlewimizge múmkinshilik beredi.

Tıńlawdı úyretiw procesinde kommunikativlik kompetenciyanı qáliplestiriw.

Tıńlaw, receptivlik pikirlew hám mnemonika iskerligi maqseti:

– esitip, qabıl etilgen informaciyanı túsiniw hám qayta islewge –tıńlawshınıń kommunikativlik uqıbı hám qábileti bolǵan jaǵdayda erisiw múmkin;

- kommunikativlik kórsetpeni (informaciyanı eslep qalıw, sorawǵa juwap beriw, dálillerdi bahalaw hám t.b.) esapqa alǵan halda tekst mazmunına dıqqat jámlew.
- tekstti mánilik bóleklerge bóliw hám olardıń hár biriniń tiykarǵı oy-pikirin anıqlaw;
- teksttiń kondensaciyalanǵan mazmunın, yaǵnıy onıń temasın sintezlew hám ulıwma tekst boyınsha tiykarǵı oy-pikirdi belgilew;
- tekst mazmunın este saqlap turıw (onı esitiwde tiykarǵı sózlerdi belgilep alıw, solarǵa qaray tekst jobasın dúziw; teksttiń logikalıq hám kompoziciyalıq dúzilisin keltirip shıǵarıw hám t.b.);
- teksttiń pragmatikalıq maqsetin ajıratıw;
- sózdiń kórkemlew qualların ajırata alıw.

Baslawńsh klass oqıwshılarınıń esitken tekstin tolıq túsiniw kónlikpelerin tekseriw ushın tómendegidey baqlaw hám diagnostikalıq tapsırmalardı qollasaq boladı:

- tekst boyınsha sorawlarǵa juwap beriw;
- anıq bir joba dúziw;
- joba boyınsha túsingenin aytıp beriw.

Baslawńsh klass oqıwshıları PIRLS baǵdarlama talapları tiykarında kommunikativlik kompetenciyalardı qáliplestiriwden ibarat. Oqıw, analitikalıq-sintez iskerliktiń maqseti – jazba tekstti túsiniw hám belsendi túrde qayta islewge – maqset qoyıw (tanısıw, úyreniw, izleniw) boyınsha oqıw túrin hám ulıwma kommunikativlik kompetenciyalardıń qálipleskenligin esapqa alıw arqalı nátiyjelerge erisiw múmkin:

- tekst temasına, temanı keńnen túsindiriwde qollanılatuǵın kishi temalarǵa, teksttiń tiykarǵı mazmunına anıqlama beriw;
- teksttegi informaciyanı, onıń temanı ashıp kórsetiw ushın áhmiyeti (baslı/ekinshi dárejeli) boyınsha bahalaw;
- teksttiń strukturalıq hám logikalıq bólimlerin anıqlaw, olardıń mazmunın túsiniw olar arasında baylanıs ornatıw.

PIRLS baǵdarlamasına boyınsha tekst penen tanısıp shıǵıw ushın oqıwdı úyreniw procesinde waqıt azlıǵın esapqa alıp, ilimiy áhmiyetke iye tekst bir márte tiykarǵı informaciyanı ózlestiriw maqsetinde qabıl etiledi, bul proceste tómendegi kónlikpeler qáliplesedi:

- kishi kólemge iye tekstte teması boyınsha ne aytılǵanın, al tolıq shıǵarmanıń mazmunı boyınsha boljay alıw;
- tekst mazmunın qurawshı tiykarǵı hám ekinshi dárejeli informaciyanı ajırata biliw;
- tekstti túsiniw ushın tayanısh sózler menen gilt sózlerdi qollanıw;
- oqılǵan tekst tiykarında juwmaq shıǵarıw, ulıwmalastırıw;
- teksttiń jańalıǵı menen ajıralıp turatuǵın bahalı informaciyanı belgilep qoyıw.

Sabaqta hám sabaqtan tısqarı waqıtları ótkeriletuǵın tárbiyalıq ilajlarda milliy mádeniyatımız, úrp-ádetlerimiz, ruwxıy baylıǵımız, dástúrlerimiz haqqında da túsinikler beriwge, bular haqqında tiyisli kónlikpe hám uqıplılıqların iyelewge, olardan úlgi alıwǵa úyretip barıw kerek [4].

Ulıwma bilimlendiriw mektepleriniń aldında turǵan tiykarǵı másele, mektep oqıwshıların sociallıq turmısqa tayarlaw, olardı kerekli bilim hám kommunikativlik kónlikpeler menen támiyinlew bolıp tabıladı. Usınnan kelip shıǵıp, oqıtıwshılar hám ata-analar mektep oqıwshılarınıń kommunikativlik kompetenciyası qáliplesiwin shaxstıń tabıslı sociallıq belsendiligi ushın tiykar sıpatında kórip shıǵıwı zárúr.

Kommunikativlik kompetenciya qáliplesiwi kishi jastaǵı mektep oqıwshılarına ózlerin kóbirek isenimli seziwine múmkinshilik tuwdıradı. Sebebi, qarım-qatnas – bul adamlar arasındaǵı óz ara baylanıs tiykarı bolıp tabıladı. Sonıń ushın, kommunikativlik kompetenciyanı qáliplestiriw bilimlendiriw tarawındaǵı birinshi dárejeli másele bolıp esaplanadı.

Kommunikativlik óz ara baylanıstıń tiykarǵı formalarınan biri sıpatında házirgi ilimiy izertlewlerde oqıwshılardıń bar bilimlerin biriktiriw menen sıpatlanatuǵın «túsinip oqıw» túsinigi mazmunı ashıp kórsetilmekte hám bul oqıwshılar arasında bir waqıttıń ózinde funkciyalar, roller hám wazıypalardı bólistiriw arqalı olardıń bilimlerin bayıtıw esabınan birgelikte maqsetke erisiw ushın ámelge asırıladı. PIRLS baǵdarlama talapları negizinde túsinip oqıw mektep oqıwshılarınıń mazmunlı ham nátiyjeli shaxslar aralıq óz ara baylanısı sıpatında belgili bolıp, shaxstıń sociallıq sıpatları qáliplesiwin támiynleydi. Sonıń menen birge, ulıwma maqsetke erisiw ushın barlıq qatnasıwshılar bilimlerin, olar arasında birdey waqıtta atqarılatuǵın xızmetler, tapsırma hám wazıypaların bólistiriw arqalı hár qaysısınıń bilimin bayıtıw esabınan biriktiriw, shaxslar aralıq óz ara baylanıs procesi hám nátiyjesi refleksiyasın qáliplestiredi.

Ana tili sabaǵında baslawısh klass oqıwshılarda sóylew qábiletin rawajlandırıw PIRLS baǵdarlama talaplarına tayarlap barıw ushın naqıl-maqallar hám frazeologizmler menen islew, dóretiwshilik jumısları, kishi shıǵarmalar jazdırıw jaqsı nátiyje beredi. Sóylew qábiletin rawajlandırıw ushın biz gápler ústinde islewdi usınamız. Tapsırmalar: «Irkilis belgilerin qoyıw», «Kemis sózlerdi jazıw», «Oqılǵan teksttiń baslı pikirin anıqlaw», «Berilgen sózler jıynaǵınan tema boyınsha gáp dúziw».

Muǵallimniń sabaqtaǵı awızeki hám jazba tildiń sawatlılıǵın, durıslıǵın tekseriwden basqa jáne bir tiykarǵı wazıypası – balalarda óz pikirin erkin, tolıq, logikaǵa sáykes, ózleriniń individuallıǵın kórsetiwden qorıqpastan bildiriw

qábiletin qáliplestiriw bolıp tabıladı. Tildi rawajlandırıw boyınsha alıp barılatuǵın jumıs tek sabaqlar arqalı ǵana emes, al klastan tıs alıp barılatuǵın ilajlar («Meniń shańaraǵım», «Ata-anam kásibi», «Bul biytanıs tanıs sózler» hám t.b. temadaǵı klass sabaqları) hám sabaqtan tıs iskerlik arqalı da ámelge asırıladı.

Sabaqta tema ótiw waqtında oqıw-biliw iskerligin shólkemlestiriw hám ámelge asırıwdıń sáwbetlesiw sıyaqlı metodın qollansaq boladı. Sáwbetlesiw oqıw materialın balanıń shaxsıy tájiriybesi menen baylanıstırıw múmkinshiligin beredi. Bul proceste oqıwshılar tiyisli bilimlerin eske túsirip, onı ótip atırǵan oqıw materialı menen baylanıstıradı. Máselen, «Kózdiń qarashıǵınday etip asıraw», «Qolda bar nárseniń qádiri joq» temalarındaǵı sáwbetlesiwler qopallıq hám ótirikshilik ústinen húkim etiw túrinde ótkeriledi.

Baslawısh klass oqıwshılarında kommunikativlik kompetenciyanıń qáliplesiwi sheshimin kútip turǵan máselelerdi sheshiw uqıbın da óz ishine aladı. Oqıwshılarǵa durıs sáwbetlesiw, pikir alısıw ushın kútilmegen jaǵdaylarǵa tayar turıw kerekligi úyretilip barıladı. Buniń ushın sózge sheshenlik hám diskussiya alıp barıw boyınsha sabaqlar ótiw, hár túrli minezlerge iye balalar psixologiyası ózgesheliklerin biliw, mimika hám qol háreketlerin túsiniw, mánisin ayırıp biliwge úyretiw kerek. Kommunikativlik kompetenciyanıń qáliplesiwi ushın oqıwshılarǵa, ásirese kishi mektep jasındaǵı oqıwshılarǵa kompleksli qatnas zárúr, sebebi olardıń jasında pikirlew obrazı dúzilip, minez-qulıq principleri qáliplese baslaydı.

Baslawısh klass oqıwshılarında kommunikativlik kompetenciyanıń qáliplesiw procesi sóylew, sociallıq hám mádeniy, tillik, oqıw hám biliw aspektlerin óz ishine aladı hám bul aspektlerden hár biri belgili bir komponentlerden ibarat boladı. Bular til biliw, grammatika, stilistikadan bilimge iye bolıwı kerek. Sonday-aq, bul óz pikirin ashıq ayta alıw, tıńlawshılar dıqqatın ózine jámley alıw, juwap bere alıw, basqa shaxslar menen óz ara baylanıs, tárbiyalılıq, keńpeyillilik, ádep-ikramlılıq sabaqları hám taǵı basqalardan ibarat boladı.

Demek, kommunikativlik kompetenciyanı baslawısh klass oqıwshılarında ele de rawajlandırıw ushın PIRLS xalıqaralıq bahalaw talapları tiykarında jumıs alıp barıwımızdı talap etedi. Awızeki qarım-qatnasta ámelge asırılatuǵın kommunikativlik kompetenciyanıń qáliplesiwi tekstti talqılaw qabıletleri menen de baylanıslı boladı. Kompetenciyanıń tiykarǵı túrleriniń qáliplesiwi mektep sabaqlarında oqıtıwdıń eń baslı maqsetleriniń birine aylanbaqta, sebebi bul oqıwshılarǵa oqıwda jetiskenliklerin kúsheytiwge, jazba sawtlılıǵın rawajlandırıwǵa hám jámiyette durıs qarım-qatnas jasay alıw múmkinshilikler beredi.

Ádebiyatlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Халқ таълимини бошқариш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ги ПФ-5538-сонли Фармони, 2018 йил, 5 сентябь.
2. Быстрова Е.А., Львова С. И. Обучение русскому языку в школе: учеб. пособ. для студ. пед. вузов. – М.: «Дрофа», 2004.
3. Литневская Е.И. Русский язык: краткий теоретический курс. «Русский язык: краткий теоретический курс для школьников». МГУ; -М.: 2000, – С. 112.
4. Mo‘minova G., Jo‘raev A. Sinf rahbari – sinf tarbiyaviy soatlari tashkilotchisi. –Toshkent: «O‘qituvchi» 2012, 223-b.

REZYUME. Maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarining boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining PIRLS xalqaro tadqiqotlari talablari asosida kommunikativlik kompetensiyalarini shakllantirish metodlari, darslarda o‘quvchilarni mantiqiy fikrlashga yo‘naltirish vazifalari bo‘yicha tavsiyalar berildi.

РЕЗЮМЕ. В статье даны рекомендации по методам формирования коммуникативных компетенций учащихся начальных классов общеобразовательных школ на основе требований международного исследования PIRLS, задачам ориентации учащихся на логическое мышление на уроках.

SUMMARY. The article provides recommendations on the methods of formation of communicative competencies of primary school students in secondary schools based on the requirements of the international PIRLS study, the tasks of orientation of students to logical thinking in the classroom.

НУТҚ КАМЧИЛИГИГА ЭГА БЎЛГАН БОЛАЛАР ИБОРАЛИ НУТҚИНИ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИ АСОСИДА РИВОЖЛАНТИРИШ

С.Ю.Шакирова – *стажёр- ўқитувчи*
Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: халқ эртаклари, когнитив кўникмалар, мантиқий фикрлаш, диалогик нутқни, монологик нутқ.
Ключевые слова: народные сказки, когнитивные навыки, логическое мышление, диалогическая речь, монологическая речь.
Key words: folk tales, cognitive skills, logical thinking, dialogic speech, monologue speech

Глобаллашув даврида мактабгача таълим соҳасидаги муҳим вазифаларни, яъни миллий иқтисодиёт тараққиётига мос ва тараққиётни рағбатлантирувчи даражадаги таълимни ташкил этиш, таълим ташкилотлари ва таълимий хизмат истеъмолчилари ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш, педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини такомиллаштириш, бола тарбиясига ижтимоий жамоатчиликни жалб этиш лозим. Айниқса, мактабгача таълим фаолиятини мониторинг қилиш, тарбиячи-педагогларнинг касбий маҳоратини ошириш, тарбияланувчилар шахсий фазилатларини таркиб топтириш, мактабгача таълимда болалар қамровини ошириш бўйича кенг кўламли ислоҳотлар амалга оширилмоқда. “Мактабгача ёшдаги болаларнинг ҳар томонлама интеллектуал, ахлоқий, эстетик ва жисмоний жиҳатдан ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиш, мактабгача таълим тизимига инновацияларни, илғор педагогик ва ахборот коммуникация технологияларини жорий этиш” вазифалари белгиланган. Бу борада тарбияланувчилар эҳтиёжларини қондириш, қобилиятлари, ёшига хос психик хусусиятларини ривожлантириш, нутқ камчилигига эга бўлган болалар иборали нутқини халқ эртаклари асосида ривожлантиришнинг турли методларини қўллаш ҳамда комплекс ривожланишини таъминлашга доир назарий-методологик асосларни такомиллаштириш, таълим сифати ва самарадорлиги уйғунлигини асословчи тизимни яратишни тақозо этади.

Хусусан, мактабгача таълимни тубдан ривожлантиришга қаратилган Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 сентябрдаги “Мактабгача таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ–5198-сон Фармони асосида Мактабгача таълим вазирлиги ташкил этилди. Мактабгача таълим тизими самарадорлигини оширишда “Мактабгача ёшдаги болаларнинг ҳар томонлама интеллектуал, ахлоқий, эстетик ва жисмоний ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиш, болаларнинг сифатли мактабгача таълим билан қамровини ошириш, мактабгача таълим тизимига инновацияларни, илғор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш” [1:1-3] каби вазифалар белгилаб берилган.

Бугунги глобаллашув даврида барча соҳаларда ахборотлаштириш жараёнининг тезкор суръатларда амалга ошиши мактабгача таълим мазмунини ислоҳ қилиш, комил инсонни тарбиялаш, уларга замонавий таълим беришга ҳам ўз таъсирини кўрсатиб, долзарб муаммо сифатида кун тартибидан ўрин олмоқда. Айнан, мактабгача таълимни ислоҳ қилишда боланинг мактабга тайёргарлиги билан белгиланувчи таълим сифатини ошириш, таълимга қўйилган замонавий талаблар, тизимдаги муаммолар ва уларни ҳал қилишда таълим турлари ва мазмунини интеграциялаш узлуксиз таълимни кластерлаштириш асосида ривожлантиришни тақозо қилмоқда.